

ARTIKKEL TIL NYTT I PRIVATRETTEEN NR. 2, 2013

Av Mats Hennum Johanson, vit.ass., IFP

Rt. 2013 s. 241 – Styrets samtykke ved erverv av aksjer

Partene i saken var Christen Sveaas og selskapet Stangeskovene AS. Sveaas ervervet sine første aksjer i selskapet i 1980. Sveaas var selskapets største enkeltaksjonær, med en aksjepost på 27,98 % av aksjekapitalen. I juni 2011 forsøkte Sveaas å kjøpe ytterligere to aksjer, fra to ulike aksjonærer. Ved styremøte av 3. september 2010 besluttet styret å nekte samtykke til disse ervervene.

Hadde styret i Stangeskovene AS saklig grunn til å nekte Christen Sveaas samtykke til hans erverv av to aksjer? Det rettslige utgangspunktet etter aksjeloven § 4-15 annet ledd er at erverv av aksjer er betinget av styrets samtykke, i motsetning til etter 1976-loven, som bygget på et prinsipp om fri omsettelighet av aksjer. Det følger av aksjeloven § 4-16 annet ledd at samtykke bare kan nektes når det foreligger saklig grunn for dette.

I eldre forarbeider er saklighetskravet formulert slik at «en nektelse av å godkjenne en aksjeoverdragelse må være saklig begrunnet i hensynet til selskapets interesser» (NUT 1970:1 s.84). Dette knyttes i Rt. 1999 s. 1682 (Østlendingen) til «selskapets formål, drift og egenart for øvrig». Dette vil variere fra selskap til selskap, og i stor grad bero på en interesseavveining mellom selskapets interesse og hensynet til den enkelte aksjonær. Innebygd i saklighetskravet er det et krav til likebehandling av aksjonærene.

Styret i Stangeskovene begrunnet prinsipielt sin nektelse med at Sveaas allerede hadde en betydelig aksjepost i selskapet og hadde uttrykt et ønske om å oppnå en dominerende/kontrollerende stilling i selskapet, noe styret ikke ønsket.

Førstvoterende undersøkte om det var noe i selskapets vedtekter som indikerte at en begrensning i aksjeeierandelene var tilsiktet. Slik selskapets formål og virksomhet var definert i vedtektenes § 1 fremstod Stangeskovene AS som en normal bedrift innenfor byggevarer og skog. I 1947 hadde det blitt foretatt en vedtektsendring, som innebar en større grad av omsettelighet av aksjen. Ved dette hadde Stangeskovene etter rettens syn opphørt å være et familieselskap.

Spørsmålet var så om utviklingen etter 1947 likevel tilsa at Stangeskovene hadde en egenart, som innebar at det var ønskelig ut fra selskapets interesse å begrense den enkeltes aksjepost. Førstvoterende fant at det ikke var tilfellet. Førstvoterende nevner blant annet at familieaksjonærene tilsynelatende ikke har annen tilknytning til selskapet enn som aksjeeiere. For retten var det også av betydning at Sveaas ikke var ansett som en konkurrent av Stangeskovene AS, selv om Sveaas gjennom AS Kistefos Træsliberi driver virksomhet innenfor skogdrift.

Styret poengterte Stangeskovenes historie som et familieselskap i beslutningen om å nekte samtykke til Sveaas erverv. Førstvoterende vurderte derfor om styret hadde lagt vekt på at Sveaas manglet denne familietilknytningen, og om det var et saklig hensyn.

Førstvoterende slo kort fast at dette ikke er et saklig hensyn. I den forbindelse viste han til likhetsgrunnsetningen etter aksjeloven § 4-1. Deretter vurderte retten hvorvidt dette var et hensyn styret faktisk hadde vektlagt. For førstvoterende var det særlig to momenter som trakk i denne retningen. For det første at brødrene Burchardt med barn til sammen satt på en aksjepost minst like

stor som andelen til Sveaas. Deres siste erverv ble godkjent bare fire måneder før styret nektet Sveaas samtykke. En stor aksjekonsentrasjon så ikke i seg selv å være uønsket av styret. For det annet la førstvoterende vekt på styrets praksis etter 1981. Styret hadde som en uttalt målsetning å bevare Stangeskovene som et familieselskap. Styret hadde tatt på seg en rolle for å formidle salg av aksjer til familieaksjonærene. Etter rettens syn var ikke denne målsetningen i tråd med den objektive selskapsinteressen, og det var sannsynlig at denne grunnholdningen påvirket styrets utøvelse av samtykkemyndigheten.

Etter dette kom retten frem til at styrets hadde vektlagt usaklige hensyn ved nektelsen av samtykke til Sveaas erverv. Styrevedtaket var derfor ugyldig.

Dommen inntatt i Rt. 2013 s. 241 er antagelig den viktigste dommen som er kommet på dette området siden Rt. 1999 s. 1682 (Østlendingen). I den saken ville de to investorene, hvis erverv styret nektet å samtykke i, sammenlagt fått en andel på 28,2 % av aksjene. I Østlendingen kom retten frem til at det forelå saklig grunn for nektelse av samtykke til ervervet. Stangeskovene påberopte seg da også Rt. 1999 s. 1682 som et grunnlag for at deres begrunnelse for nektelse av samtykke var saklig. Det er flere grunner til at utfallet ble forskjellig i denne saken.

På et overordnet plan omhandlet Østlendingen aksjeloven av 1976, som bygget på et hovedprinsipp om aksjenes frie omsettelighet. Aksjeloven av 1997 (som anvendes i denne dommen) går langt i retning av en hovedregel om krav til styrets samtykke for erverv.

I Østlendingen var det et moment at en andel på over 28 % kunne gi de to investorene negativt flertall ved generalforsamlingen. Det samme var tilfellet for Sveaas og Stangeskovene AS. At utfallet ble motsatt i Rt.2013 s. 241 er antagelig en følge av de to aksjeselskapenes ulike karakter. Etter rettens syn hadde Stangeskovene AS mistet sin karakter av å være et rent familieselskap i 1947, da det ble åpnet for en større grad av omsettelighet av aksjen. Etter dette var det lite i vedtektene som skilte Stangeskovene AS fra andre selskaper som drev virksomhet innenfor skog og byggevarer. Av vedtektene til Østlendingen fremgikk det imidlertid at avisen hadde som formål å bevare «de økonomiske, kulturelle og sosiale interesser for befolkningen i Hedmark fylke». Styret hadde lagt vekt på at investorenes erverv ville innebære at en betydelig andel av aksjene ville vært samlet i hendene til aksjonærer uten tilknytning til Hedmark fylke. Dette ble godtatt av Høyesterett fordi Østlendingen AS var et lokalt forankret aksjeselskap.

En annen forskjell mellom de to sakene handler om de pretenderende erververne. Christen Sveaas hadde vært aksjonær i Stangeskovene AS siden begynnelsen av 1980-tallet. Tilsynelatende hadde det alltid vært et godt samarbeid mellom Sveaas og styret. Over denne trettiårsperioden hadde Sveaas gradvis kjøpt seg opp til en andel på over 27 %. Det var altså slik sett ikke drastisk ved hans erverv av to aksjer, som ville øke andelen hans til noe over 28 %. I Østlendingen hadde ikke investorene hatt noen betydelige aksjeposter i selskapet før de forsøkte å kjøpe seg opp i 1996.

Er denne dommen et signal om at domstolene i større grad er villige til å overprøve styrets beslutninger? I avsnitt 50 slutter førstvoterende seg til uttalelsene i Østlendingen om varsomhet i overprøvingen, og tilføyer at domstolene, som ledd i saklighetsvurderingen, må påse at det styret oppgir som selskapsstrategiske vurderinger har «tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet». Høyesterett har nok dermed heller trukket opp noe klarere linjer for domstolenes saklighetsvurdering, mens det fortsatt vil være slik at «intensiteten i domstolskontrollen vil kunne variere alt etter selskapets karakter og formål og hva som begrunner nektingen».